

LBRIS

We know
books

HIROKO YODA

**OPT MILIOANE
DE CĂI
SPRE FERICIRE**

**ÎNȚELEPCIUNE PENTRU
INSPIRAȚIE ȘI VINDECARE
DIN INIMA JAPONIEI**

Traducere din limba engleză de
ELENA FOFIU

LITERA
București

LBRIS

We know
books

Eight Million Ways to Happiness

Wisdom for Inspiration and Healing from the Heart of Japan

Hiroko Yoda

An imprint of Penguin Random House LLC

Copyright © 2025 by Hiroko Yoda

Ediție publicată prin înțelegere cu Folio Literary Management, LLC

și agenția literară Livia Stoia

Editura Litera

tel.: 0374 82 66 35; 021 319 63 90; 031 425 16 19

e-mail: contact@litera.ro

www.litera.ro

Opt milioane de căi spre fericire

Cuvinte de înțelepciune pentru inspirație

și vindecare din inima Japoniei

Hiroko Yoda

Copyright © 2026 Grup Media Litera

pentru versiunea în limba română

Toate drepturile rezervate

Editor: Vidrașcu și fiii

Redactor: Teodora Nicolau

Corector: Georgiana Enache

Copertă: Flori Zahiu-Popescu

Tehnoredactare și prepress: Marin Popa

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

YODA, HIROKO

Opt milioane de căi spre fericire: comori de înțelepciune

pentru inspirație și vindecare din inima Japoniei /

Hiroko Yoda; trad. din lb. engleză: Elena Fofiu. –

București: Litera, 2026

ISBN 978-630-355-690-1

I. Fofiu, Elena (trad.)

CUPRINS

Prolog 7

PARTEA ÎNTÂI:

Trezirea: Cei opt milioane de kami

CAPITOLUL 1. Cei invizibili: șintoismul	37
CAPITOLUL 2. Armonia conflictului: budismul	69
CAPITOLUL 3. Prietenia cu monștri: <i>shugendō</i>	107

PARTEA A DOUA:

Întunericul: Trecerea peste dificultăți

CAPITOLUL 4. Spirite furioase: <i>onryō</i>	153
CAPITOLUL 5. Credință fără credință: <i>hanshin-hangi</i>	185
CAPITOLUL 6. Alegerea ritualurilor: budismul funerar	219

PARTEA A TREIA:

Renașterea: Spiritualitatea de zi cu zi

CAPITOLUL 7. Dragostea călătorește: <i>kuyō</i>	253
CAPITOLUL 8. Radical de incluzivă: regiunea Kumano	281
CAPITOLUL 9. Rugăciune și joacă: <i>asobi</i>	325

Epilog 381

Mulțumiri 399

Note 401

Despre autoare 415

LBRIS

We know
books

CAPITOLUL 1

CEI INVIZIBILI: ȘINTOISMUL

Sanctuarul Itsukushima Jinja din prefectura Hiroshima.

Încă de când eram mică, mi-a plăcut să-mi împreunez palmele în contemplație. Nimeni nu mi-a arătat cum să fac asta. Și nici nu înțelegeam conceptul de rugăciune ca ritual. Părinții mei nu erau deosebit de religioși, și nici restul micuțului meu cerc de cunoștințe: familie, prieteni și colege de școală. Nu-mi amintesc exact când am făcut asta pentru prima dată. Dar pe baza uneia primele mele amintiri pot să deduc că ideea de a comunica cu oameni invizibili mi-a venit în mod firesc. Aveam cam șase ani când am inventat un mic joc, doar pentru mine. L-am numit „joaca de-a mormântul“.

Ca să nu crezi că am crescut în *Familia Addams*, trebuie să îți explic câteva lucruri. Așa cum se întâmplă în multe culturi asiatice, și în Japonia este ceva firesc să ai un mormânt de familie pe care să îl vizitezi de câteva ori pe an, pentru a curăța piatra funerară, a arde tămâie în semn de ofrandă și a povesti despre cei dragi. Pentru noi, o vizită la cimitir nu este neapărat un eveniment macabru sau trist. În cazul meu, bunicii paterni și bunica maternă au murit înainte să mă nasc, iar tatăl matern a murit când aveam doar patru ani. Am multe amintiri plăcute cu vizitele la mormântul lui și al bunicii mele. Sunt înmormântați într-o suburbie împădurită din vestul orașului

¹ Lafcadio Hearn, *Kokoro: păreri și ecouri despre viața interioară japoneză*, traducere de Neculai Amălinei, Ed. Ascendent, București, 2021, pp. 173–174. (n. trad.)

Tokyo. Mergeam cam o oră cu mașina – tata, mama, sora mea și eu – până la parcul memorial, unde ne așteptau unchi și mătuși, verișori și verișoare. Mai întâi, puneam toți mâna la treabă: curățam mușchii și murdăria de pe piatra funerară a familiei, care era un obelisc pătrat, din granit neted, de vreun metru înălțime, inscripționat cu kanji, ideograme pe care atunci abia le puteam descifra. Apoi, adulții așezau buchețele de crizanteme la baza lui și aprindeau bețișoare de tămâie, și toți ne plecam capetele într-o rugăciune tăcută, în timp ce ne învăluia fumul parfumat. După aceea venea partea distractivă: luam prânzul, un picnic relaxant sub copacii *sakura*, în timp ce adulții sporovăiau despre lucruri de oameni mari, iar noi, copiii, ne găseam un loc unde să jucăm badminton. Chiar și astăzi, după zeci de ani, florile de cireș îmi trezesc amintirile uitate ale acelor întâlniri de odinioară, de lângă mormântul familiei. Îmi vin în minte aromele gustărilor *bentō*¹ pe care le făcea mama, care conțineau bile de orez cu prune murate, acrișoare, și omlete *tamago-yaki*, moi și dulci. Îmi vin în minte mirosul de piatră umedă și cel de iarbă proaspăt tăiată, care se simțea de fiecare dată când piciorușele mele alergau după fluturașul de badminton pe care nu reușeam prea des să-l lovesc cu racheta.

Nu am avut șansa de a copilări alături de bunicul și de bunica. Când ești un copil fără bunici, îți devine evident cât de mult vorbesc ceilalți despre ai lor, mai ales după o vacanță:

– Am mers la bunici cu trenul rapid!

– Bunica m-a dus la plajă!

– Bunicul mi-a dat *otoshi-dama*! (Pliculețe cu bani pe care rudele le oferă copiilor de Anul Nou.)

¹ Gustare japoneză compusă din porții mici de feluri de mâncare variate, gătită acasă pentru a fi servită la pachet, într-o cutie specială, compartimentată. (n. trad.)

Iar toate aceste afirmații erau inevitabil urmate de întrebări din partea celorlalți:

– Serios? Cât ai primit?

Și, după ce terminau de comparat experiențele, venea întrebarea de temut:

– ... Dar *tu*?

Răspunsul meu era, desigur, „nimic“. De fiecare dată când mă trezeam prinsă în astfel de conversații, mi se învârteau prin minte aceleași gânduri: *Eu nu am bunici. N-am avut niciodată.* La început, le spuneam asta și celorlalți copii, dar am observat că se strica toată atmosfera de bună dispoziție, așa că am învățat repede să nu mai spun nimic. Clătinam din cap, zâmbeam timid și așteptam ca subiectul să se schimbe repede, ceea ce, fiind copii, se întâmpla mereu. Dar adevărul este că poveștile lor îmi făceau inima grea.

„Joaca de-a mormântul“ a apărut spontan într-o după-amiază însorită, într-o suburbie din Tokyo. Mama atârna rufele la uscat pe balconul de la etajul al doilea. Sora mea mai mică dormea, așa că nu aveam cu cine să mă joc. Plimbându-mă prin casă, plictisită, am găsit o cutie goală de pantofi pe patul părinților, pe partea tatei. Era nou-nouță și albă, lucioasă. M-am așezat lângă ea, am ridicat capacul și l-am privit cu atenție. Niște rotițe au început să se învârtă în mintea mea de copil de șase ani și am avut o revelație: „E un mormânt!“

Am luat cutia goală și am dus-o pe balcon, în capătul opus de locul unde întindea mama rufele. Am luat cu mine și un creion și o floare de hârtie pe care o găsisem în dulapul părinților mei, un mac din hârtie portocalie, împăturită și răsucită în jurul unei sârme subțiri. Am întors cutia și am pus-o cu susul în jos în fața mea, ca pe o măsuță. Am luat creionul și am scris cu grijă pe capac, folosind litere de tipar: *mormântul*

bunicului și al bunicii. Era o inscripție inocentă, generală: fără nume, fără a preciza dacă erau bunicii materni sau paterni; în mintea mea de copil, bunicii erau bunici, indiferent din care parte a familiei erau. Apoi am pus capacul pe verticală lângă cutie, sprijinindu-l de ea. În final, am așezat floarea portocalie pe altarul improvizat.

Și a fost gata. Mormântul bunicilor mei. Mândră de ce făcusem, mi-am împreunat palmele și am închis ochii, exact așa cum văzusem că făceau cei din familia mea ori de câte ori vizitam mormântul familiei.

– Oare ce faci tu acolo? am auzit vocea mamei din spatele meu.

– Mă joc de-a mormântul, am răspuns dintr-o suflare. Poți să te rogi și tu aici, dacă vrei.

– Nu, mulțumesc, mi-a spus ea, cu o mască de indiferență pe față.

Problema cu jocul meu improvizat a fost că nu prea aveam mare lucru de făcut. M-am aplecam și mi-am împreunat palmele în tăcere și cam asta a fost tot. M-am plictisit destul de repede și chiar m-am simțit puțin caraghios. Așa că am strâns toate lucrurile pe care le folosisem pentru „mormântul“ bunicilor mei și le-am pus la loc. Mă întreb ce-o fi gândit tata când și-a găsit cutia de pantofi proaspăt decorată cu un epitaf generic scris de o mână de copil.

Zâmbesc de fiecare dată când îmi amintesc de acel moment. Am fost un copil tare ciudat. Probabil că mama se întreba adesea ce se petrecea în mintea mea. Dar, de-a lungul anilor, ori de câte ori îmi revenea în minte amintirea asta, am ajuns să cred că gestul meu de atunci a fost mai mult decât o simplă joacă de copil. Că prin acel moment mi s-a transmis un mesaj, unul foarte important. Ceea ce făcusem eu, de fapt, a fost să încerc să creez

un spațiu în care să pot imita și experimenta tradițiile japoneze de comunicare cu ființe invizibile.

Cum nu aveam amintiri cu bunicii mei, nu aveam nici noțiunea pierderii lor. Tristețea mea nu era cauzată de moartea lor. Nu era angoasa de-a nu mai avea pe cineva în viața mea, ci golul deranjant lăsat de ceva ce nu fusese niciodată acolo. Toți prietenii mei păreau să aibă bunici care îi adorau. Eu nu aveam. Așa că am făcut singurul lucru pe care îl puteam face: mi i-am imaginat. Cum s-ar fi jucat cu mine. Cum ar fi fost să îi țin de mână. Pentru că nu-i întâlnisem niciodată, aveau mereu chipurile indistincte în aceste fantezii. Cu toate acestea, aveau o aură strălucitoare de dragoste și bunătate. În mintea mea, erau ceea ce un occidental ar fi numit „îngeri păzitori“. Iar în ziua aceea, când aveam șase ani, fantezia a devenit realitate atunci când am încercat să comunic cu ei folosind doar un creion, o floare și o cutie nouă de pantofi.

În *Glimpses of Unfamiliar Japan*, o carte publicată în 1894, Lafcadio Hearn scria că „în Japonia există două forme ale Religiei Morților: cea care aparține șintoismului și cea care aparține budismului“. El a fost printre primii vizitatori străini care au observat diferențele din modul în care era privită moartea în cele două religii: budism, o religie adusă în Japonia din India, prin China și Coreea, cu aproximativ paisprezece secole în urmă, și șintoism, credințele autohtone ale Japoniei, cu o obârșie mult mai veche. În zilele noastre, tradițiile funerare japoneze sunt aproape în întregime de natură budistă, iar jocul meu imaginar a încorporat, fără să-mi dau seama, elemente din vizitele familiei la mormintele bunicii mele: piatra funerară inscripționată cu numele celor răposați, florile așezate cu grijă la baza ei, rugăciunile, bețișoarele de tămâie – toate acestea menite să le ușureze trecerea în lumea de dincolo, toate de

origine budistă. Desigur, la vârsta aceea, nu gândeam în astfel de termeni. Nu eram conștientă nici măcar de conceptul de religie, cu atât mai puțin de cel de ritual. Tot ce-mi doream, cu ardoare, era comunicarea. Contactul cu ceva ce nu puteam simți sau vedea, dar despre care știam, cumva, că există, ceva ce iubeam și care mă iubea. Abia ani mai târziu aveam să înțeleg ceva: a-i atribui lumii invizibile o prezență spirituală e cu totul altceva decât un ritual funerar sau o practică budistă. Este esența fundamentală a șintoismului.

Șintoismul, *shintō*, se scrie cu ideograme care înseamnă „calea kamilor“ și este numele credințelor spirituale autohtone ale Japoniei. Poate ai observat că am spus *spirituale*, nu *religioase*. Motivele pentru care evit intenționat cuvântul care începe cu *R* vor deveni mai clare mai târziu, dar îți pot spune de pe acum asta: în copilărie, nu am învățat niciodată despre șintoism la școală și nici nu am mers la vreun echivalent al școlii de duminică. Mergeam la sanctuare mai degrabă din obișnuință, ca parte a unei vizite turistice. De exemplu, ne ziceam unii altora: „Ei bine, dacă tot suntem în Kyoto, hai să vizităm și sanctuarul cutare sau cutare“. Mă îndoiesc că vreunul dintre prietenii sau membrii familiei noastre ar fi putut explica în mod concret ce însemna șintoismul pentru el, din punct de vedere personal, cu atât mai puțin din punct de vedere istoric sau cultural.

Și totuși, am absorbit aspecte ale șintoismului fără să ne dăm seama, ca prin osmoză. Îmi amintesc că la un moment dat apăruse o modă în liceul de fete la care mergeam: *omamori* colorate. Acestea sunt talismane vândute la sanctuare, confecționate din pânză brodată cu fire strălucitoare metalice și prevăzute cu mici șnururi cu ajutorul cărora pot fi agățate de diverse lucruri, ca să poarte noroc. Sunt foarte variate: talismane pentru nașteri ușoare, pentru călătorii sigure, pentru reușită la examene,

pentru găsirea unui partener de viață. De toate felurile. Nu înlocuiesc munca asiduă sau prudența. Dar, oricât de mult ai învăța sau oricât de atent ai fi la drum, se pot întâmpla accidente. Aceste talismane reprezintă speranța că lucrurile vor merge bine, dar și recunoașterea faptului că nu putem controla totul. *Omamori* sunt un fel de dorințe împachetate.

Dar asta o spun acum, din perspectiva adultului de azi. Când eram copii, niciuna dintre noi nu le trata ca pe niște obiecte sacre. Le iubeam pur și simplu pentru că erau *kawaii*¹, fiind adorabile cu broderiile lor, culorile lor vii și nodurile frumoase ale șnururilor. În școala generală și în liceu purtam uniforme: sacouri bleumarin și fuste asortate. Cum fustele se închideau pe o parte, multe dintre noi agățam un *omamori* de o butonieră deschisă, ca decorațiune. Acum, rememorând acea perioadă, cred că acela era modul nostru de a ne exprima subtil individualitatea. *Omamori*-urile erau suficient de drăguțe și colorate cât să atragă privirea, dar nu atât de ostentative încât să ne bage în bucluc pentru încălcarea codului vestimentar. Fiecare fată purta alt tip de talisman, unele primite cadou de la familie sau prieteni, altele cumpărate pentru noroc: pentru reușita la învățătură, pentru siguranță pe drumul spre școală sau, pur și simplu, pentru noroc în general. De-a lungul anilor am purtat mai multe *omamori*, dar (și asta e semnificativ) nu-mi mai amintesc ce fel de presupusă protecție mi-a oferit niciunul dintre ele. Singurul lucru de care îmi amintesc este talismanul meu preferat, pe care l-am cumpărat într-o excursie școlară la Kyoto. Am mers cu câteva prietene la un sanctuar

¹ Fenomen cultural japonez în care se pune accentul pe inocența copilăriei, drăgălășenie, carismă, simplitate; se poate aplica în toate aspectele societății, de la personaje de benzi desenate și filme de animație la stiluri de îmbrăcăminte și design de produse. (n. trad.)

din Arashiyama, de unde am cumpărat *omamori* brodate cu imaginea unei doamne de onoare îmbrăcate într-un chimonou, o scenă inspirată din *Povestea lui Genji*. Pentru mine, *omamori*-urile sunt esența șintoismului. Sunt mementouri subtile ale forțelor care există dincolo de controlul nostru și, în același timp, sunt pur și simplu niște obiecte care arată frumos.

Așa că mergeam la sanctuare și purtam talismane, dar niciuna dintre noi nu vorbea vreodată despre șintoism. Unul dintre motive a fost faptul că guvernul imperial s-a folosit de șintoism în lunga perioadă de dinaintea celui de-al Doilea Război Mondial, transformându-l într-o ideologie colonialistă. Astăzi, mediul academic numește acea ideologie „șintoism de stat”. A dispărut brusc în anul 1945, odată cu sosirea forțelor de ocupație americane, care ne-au rescris constituția, separând în mod absolut biserica de stat. Profesorii, în special, au luat foarte în serios această dispoziție de secularizare.

Dar există și un alt motiv, unul mai profund, cred. Șintoismul a fost întotdeauna pur și simplu *aici*, parte integrantă a societății noastre. Și, într-un fel, așa a fost mereu. Nici măcar nu a avut un nume până în secolul al VI-lea, după sosirea budismului. Până atunci, nu exista nimic cu care să fie comparat, pur și simplu *exista*. Cred că acesta este, poate, aspectul fundamental al șintoismului: nu este ostentativ, nu este agresiv, nu cere atenție, ci doar există. Este mereu acolo, în fundal, așteptând răbdător să fie descoperit, așa cum l-am descoperit eu, în parc, lângă corb și sanctuar.

Nu cred că este o coincidență faptul că drumul meu spiritual, început după moartea mamei, m-a condus mai întâi către aceste credințe autohtone. Ele sunt ca un strat de bază spiritual, fundamentul pe care se sprijină o mare parte din cultura japoneză. Nu mă consideram șintoistă pe-atunci, și nici acum

nu mă consider. Dar nu contează asta. Când vizitezi un sanctuar, nu e obligatoriu să crezi sau să nu crezi. Nu trebuie să juri loialitate sau să refuzi apartenența. Această deschidere către toți, care nu impune nicio obligație, dar se bazează pe bună-cuviință, mi-a dat energia să continui explorările mele spirituale.

În șintoism nu există nicio carte sfântă, nici scripturi, nici predici, nici evanghelizare. Tocmai acest lucru îl face atât de greu de explicat celor care nu au crescut în Japonia, pentru că ne este la fel de greu să ni-l explicăm și nouă înșine. Când am început să mă apropii din nou de șintoism, într-un mod mai profund, după moartea mamei mele, am realizat că nu știu de unde să încep.

Am ieșit din această dificultate cu ajutorul poveștilor. Poveștile noastre pot fi interpretate în multe feluri și sunt despre divinități pe care le numim kami și care, adesea, se comportă surprinzător de mult ca oamenii.

Lasă-mă să-ți povestesc despre primul dintre kami.

.....

TOTUL ÎNCEPE, FIREȘTE, CU ÎNCEPUTUL: facerea cerurilor și formarea Pământului din haosul primordial, apoi crearea insulelor Japoniei de către un cuplu de kami. Zeitatea masculină se numea Izanagi, iar cea feminină, Izanami. După ce au creat prima insulă, au mers să locuiască acolo. Au inventat sexul, iar din pântecul lui Izanami s-au născut o mulțime de kami, unul după altul. Primul care a venit pe lume a fost cel al ambiției, ca un simbol al voinței părinților săi de a-și îndeplini rolul creator, iar ultimul a fost cel al focului.

În timpul nașterii, această zeitate masculină a ars-o atât de grav pe mama sa încât i-a provocat răni fatale. Pe patul de moarte, Izanami a vomitat, iar din acele vărsături s-au născut o zeitate

masculină și una feminină, asociate cu mineritul și mineralele. După aceea, lui Izanami i s-au golit vezica urinară și intestinele, iar din urină a apărut un cuplu de kami ai apelor și agriculturii și din fecale, un cuplu de kami ai pământului și lutului.

Trebuie să menționez că nu știam nimic din toate acestea înainte să citesc o culegere de mituri intitulată *Kojiki* (*Cartea lucrurilor vechi*). Aceasta este prima carte apărută în Japonia și a fost scrisă în anul 712 e.n., la cererea împăratului. Cuprinde legende locale care, la acea vreme, aveau deja câteva secole vechime. Aceste povești cu origini preistorice au apărut într-o perioadă în care granița dintre vizibil și invizibil era mai neclară, iar oamenii vedeau spirite pretutindeni: în plante, în animale, în fenomenele naturii și chiar în însuși pământul pe care pășeau. Respectând și venerând aceste prezențe ca ființe spirituale divine, locuitorii arhipelagului japonez s-au considerat dintotdeauna parte a unui întreg mult mai mare: o ordine universală, naturală. Această viziune asupra lumii se numește animism și este conceptul fundamental care stă la baza sistemului tradițional de credințe din Japonia.

Mi-a venit ideea de a citi culegerea de mituri *Kojiki* pur și simplu pentru că, după experiența de la sanctuarul pe care l-am vizitat în urma morții mamei, părea lucrul cel mai firesc cu care să încep. Fiecare japonez află de la școală de existența acesteia, dar cam atât. În primul rând, textul arhaic este greu de citit, și apoi, așa cum am spus mai devreme, constituția țării le interzice școlilor de stat să predea religie. Înainte să o citesc, puținele nume de kami pe care le știam proveneau în mare parte din amintiri vagi ale explicațiilor afișate în fața sanctualelor (plăcuțe care descriau care anume dintre kami erau venerați acolo). De fiecare dată când mă rugam la un sanctuar, mă adresam întotdeauna unei zeiți generice, *kami-sama*, adică „onoraților

kami“, la plural, fără să aleg unul anume. Bănuiesc că la fel fac majoritatea conașionalilor mei. Nu era ceva foarte diferit de felul în care mă rugasem bunicilor mei, la plural, atunci când mă jucasem „de-a mormântul“ în copilărie.

Când am citit pentru prima dată despre moartea lui Izanami, nu prea m-am împăcat cu ideea că funcțiile fiziologice ar putea da naștere unor kami. La prima vedere, părea o poveste copilărească, ba chiar vulgară. Dar în sinea mea știam că nu cu intenția asta fusese scrisă. Pe atunci, Japonia era un popor agrar, iar strămoșii aceia ai noștri erau mult mai conectați la aspectele pământeste ale vieții și morții decât suntem noi, oamenii moderni. Lucruri pe care noi le considerăm tabu făceau parte din viața lor de zi cu zi, de pildă folosirea excrementelor ca îngrășământ. Așadar, a trebuit să accept ideea că, pentru ei, ceea ce iese din corpul omenesc ar putea avea alte conotații. Iar asta m-a condus la o revelație și mai importantă. Despre kami nu se menționează nicăieri în *Kojiki* în mod explicit că sunt oameni. Înfațișările lor sunt descrise doar în termeni foarte generali; de pildă, se spune că sunt frumoși sau urâți. Dar nici măcar aici nu putem aplica valorile noastre umane. Noi asociem frumosul cu binele și urâtul cu răul. Cu toate astea, una dintre cele mai frumoase zeități feminine, avatarul florilor de cireș, simbolizează viața efemeră, pe când sora ei, cea mai urâtă dintre kami, zeităte a pietrelor și a stâncilor, întruchipează adevăratele comori ale condiției umane: sănătatea și longevitatea.

Kamii sunt lucruri nevăzute sau, mai bine zis, lucruri care nu pot fi văzute. Personificarea lor este o metaforă, un instrument care are scopul de-a ne ajuta să înțelegem forțe care sunt dincolo de capacitatea de înțelegere a minții umane. Moartea lui Izanami nu are nicio legătură cu impuritatea. Este povestea unei ființe creatoare care a murit în timpul actului creației, o ființă

atât de divină încât fiecare parte din ea, și tot ce a produs, are o semnificație profundă. Și într-un anumit sens, este același lucru și în cazul nostru. Ne dezvoltăm pe baza celor lăsate în urmă de generațiile trecute, iar generațiile viitoare se vor dezvolta pe baza celor ce lăsăm noi în urmă.

DUPĂ CE MAMA S-A DUS LA CELE VEȘNICE, eu și sora mea am decis să-i facem ordine prin lucruri. Tata era prea copleșit de durere ca să poată face el acest lucru, iar noi voiam să-l ajutăm cumva. Cum mama nu mai putuse să urce scările de ceva ani, ea și tata s-au obișnuit să doarmă în ceea ce fusese odinioară sufrageria, unde fusese instalat pentru ea un pat ortopedic, închiriat de la spital. Acum că mama nu mai era, venise momentul să-l ducem înapoi. De câte ori ne rătăcea privirea într-acolo, simțeam o greutate în suflet, iar acest lucru îl afecta pe tata cel mai mult.

Sub pat fuseseră așezate câteva sertare de plastic, pentru acces rapid la diverse lucruri necesare. Când le-a golit sora mea, a găsit ceva neașteptat. În spate, ascuns sub niște pijamale împăturite și alte haine similare, era un plic vechi. Înăuntrul lui era un teanc mic de fotografii, în nuanțe sepia și pătate de trecerea anilor. Era prima dată când vreunul dintre noi vedea acele fotografii, de care nu știa nici măcar tata. Cum ajunseseră acolo?

Într-una dintre fotografii era o familie, ai cărei membri stăteau așezați pe *engawa*, prisma unei case tradiționale japoneze. În spate era un bărbat în vârstă, care stătea în genunchi; avea început de chelie pe creștet, purta niște pantaloni *hakama* închiși și la culoare și privea cu seriozitate în față prin ochelarii rotunzi. Lângă el, erau trei tinere în chimonouri, dintre care una ținea în brațe un bebeluș. În fața lor, trei fete cu piciorușele

atârnând peste *engawa*. Era imposibil să n-o recunoaștem pe cea din centrul imaginii, o fetiță care purta un sarafan și strângea la piept o jucărie de pluș. Era, fără nicio îndoială, mama mea. Am întors fotografia. Pe spate scria: 1937. Deci avea cam patru ani pe atunci. A fost prima fotografie în care am văzut-o pe mama copil și mi-a stârnit niște emoții greu de descris. Faptul că și ea fusese cândva o fetiță, la fel ca mine, era ceva ce știam rațional, bineînțeles, dar să țin dovada în mâinile mele era cu totul altceva. Mama păstrase aceste fotografii aproape de inima ei. Până la sfârșit.

După mai multe discuții telefonice cu familia extinsă, am reușit să descoperim numele tuturor persoanelor din imagine. În fotografie erau: mama (desigur), surorile ei, mama lor și două mătuși ale lor. Bărbatul mai în vârstă era străbunicul meu, în casa căruia se aflau, pentru o reuniune de familie, cu mult timp în urmă.

Știam de existența lui pentru că în acea fotografie decolorată apărea și strămătușa mea, care a locuit aproape de noi și cu care petrecusem mult timp în copilărie. Ea s-a stins în anul 2000, dar vorbea adesea despre străbunicul. Spunea mereu că fusese un om grozav. Un om de știință care a făcut lucruri importante.

Fotografia mi-a stârnit curiozitatea, așa că am recurs la internet pentru a căuta mai multe informații. Am fost uimită să descopăr că străbunicul meu avea propria pagină de *Wikipedia*. De acolo am aflat că nu fusese doar un om de știință, ci și un alpinist în toată regula, primul director al Clubului Alpin Japonez, primul de acest fel din Asia. Dar adevărata surpriză aveam să o descopăr abia câțiva ani mai târziu.

Înainte să-și renoveze casa, vărul meu a făcut o curățenie temeinică și a dat peste lucrurile strămătușii noastre, printre care era și o cutie din lemn. Înăuntru erau trei caiete vechi, legate

manual și scrise de mână, cu o caligrafie de o frumusețe și o precizie care nu se pot dobândi decât după o viață întreagă de scris cu pensula și tușul, nu cu tastele unui computer. Erau jurnale: însemnările străbunicului meu despre expedițiile sale alpine. Coloane compacte de text umpleau paginile liniate vertical, presărate pe ici și colo cu desene în tuș reprezentând traseele de urcare sau peisajele care îl impresionaseră. Prima însemnare era datată 1899. Era despre o vizită la un loc numit Muntele Sanjōgatake¹.

Am făcut ochii mari. Fusesem și eu acolo. Este considerat unul dintre cei mai sfinți munți ai Japoniei și centrul unei tradiții spirituale numite *shugendō*, o combinație de credințe împrumutate din șintoism, budism și alte filosofii. M-a fascinat această școală ezoterică a adoratorilor de munți, pentru că și eu iubesc munții, și i-am iubit mereu. Pe măsură ce parcurgeam cu repeziciune paginile, încercând să deslușesc scrisul arhaic, mi-am dat seama că el pășise pe aceleași poteci pe care pășisem și eu, văzuse aceleași lucruri pe care le văzusem și eu. În jurnal era o schiță cu o priveliște pe care am recunoscut-o imediat, pentru că stătusem exact în acel loc, la 120 de ani după ce a stat el acolo. Știam locul acela atât de bine pentru că foloseam o fotografie făcută acolo drept fundal pentru ecranul calculatorului meu. Să văd versiunea desenată de mâna străbunicului meu a fost de parcă aș fi privit, pentru o clipă, prin ochii lui. Mi s-a făcut pielea de găină.

Era un om al modernității – un om de știință și un alpinist – și totuși căutase aceste experiențe spirituale și scrisese despre ele. Eu și el eram în călătorii paralele; mergeam împreună, pașii

¹ Muntele Sanjō (în japoneză: Sanjō-ga-take) face parte din lanțul muntos Ōmine și, fiindcă este cel mai important dintre acești munți, este numit adesea Muntele Ōmine. (n. trad.)